

# Komparace ruského a českého fonologického systému

BRONISLAV MAŠÍK



# Co je to fonologie? Rozdíl mezi fonetikou a fonologií

- Fonetika a fonologie jsou dvě lingvistické vědní disciplíny, které zkoumají zvukovou stránku jazyka
- Fonologie – zkoumá zvukové rozdíly, které mají v daném jazyce nějakou funkci (schopnost rozlišovat význam)
- Stručný rozdíl mezi fonetikou a fonologií: fonologie je nauka o funkci hlásek, zatímco fonetika je nauka o tvorbě hlásek ve zvukovém ústrojí, jejich šíření a vnímání
- Fonologická transkripce se zapisuje vždy do kosých závorek - /.../

# Foném, morfoném

- Hlavním zájmem zkoumání ve fonologii je foném – nejmenší zvuková jednotka, která odlišuje slova mezi sebou (les – lis – los)
- Morfoném - množina fonémů, k jejichž střídání dochází v rámci morfému (na určitém místě), nejčastěji při ohýbání a odvozování nových slov... př.: noha – noze – nožce -> h, z, ž (morfoném)

# Distinktivní rysy

- Fonologie studuje rozdíly mezi jednotlivými fonémy i zvukové jevy na vyšší úrovni -> jestliže mají tyto jevy schopnost rozlišovat význam slov, označují se jako distinktivní rysy. Přítomnost a nepřítomnost určitého rysu u fonémů vytváří fonologickou opozici.
- Příklad pro pochopení z češtiny:
  - V češtině je důležitým distinktivním rysem délka samohlásek, např. ve slovech pata a pátá. Naproti tomu přízvuk je vždy na první slabice (pevný přízvuk) a nemá schopnost rozlišovat významy slov. Přízvuk tedy není v češtině považován za distinktivní rys.

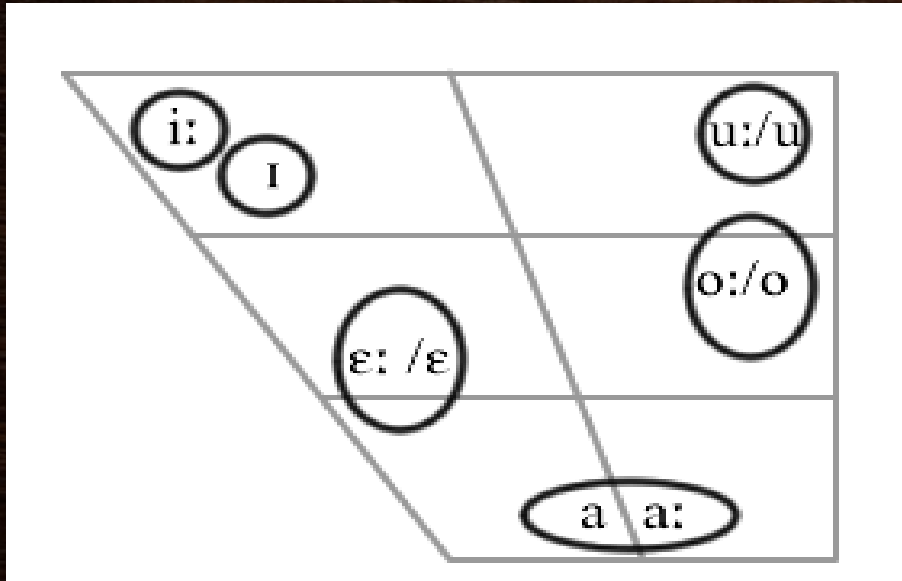
# Distinktivní rysy

- Distinktivními rysy vytvářejícími v různých jazycích fonologické opozice mohou být např.:
  - délka samohlásek, délka souhlásek (dlouhá x krátká)
  - znělost (znělá x neznělá)
  - zaokrouhlenost (zaokrouhlená x nezaokrouhlená)
  - otevřenost (otevřená x středová x zavřená)
  - přednost (přední x střední x zadní)
  - přízvuk
  - intonace

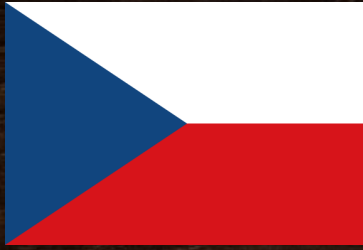
# Komparace českého a ruského fonologického systému



- Samohlásky – 10 samohláskových fonémů, délka samohlásek je důležitým distinktivním rysem



- Samohlásky – 5 samohláskových fonémů (některé zdroje uvádějí 6 - /i/), dlouhé samohlásky v ruštině neexistují



- Souhlásky – čeština má celkem 27 souhláskových fonémů, nerozlišujeme u nich tvrdost a měkkost



- Souhlásky – ruština má 34 souhláskových fonémů, u nichž lze rozlišit tvrdost a měkkost, úplně chybí souhláska h

	Bilabiály	Labiodentály	Alveoláry	Postalveoláry	Palatály	Veláry	Glotály
Nazály	m		n		ɲ		
Plozivy	p b		t d		c ʃ	k g	
Afrikáty			ʦ ʣ	ʧ ʤ			
Frikativy		f v	s z	ʃ ʒ		x	h
Vibranty			ɾ				
			r				
Aproximanty					j		
Laterální aproximanty			l				

Russian letter	IPA
Б (soft)	[bʲ]
Б (hard)	[b]
В (soft)	[vʲ]
В (hard)	[v]
Г (soft)	[gʲ]
Г (hard)	[g]
Д (soft)	[dʲ]
Д (hard)	[d]
З (soft)	[zʲ]
З (hard)	[z]
К (soft)	[kʲ]
К (hard)	[k]
Л (soft)	[lʲ]
Л (hard)	[l]
М (soft)	[mʲ]
М (hard)	[m]
Н (soft)	[nʲ]
Н (hard)	[n]
П (soft)	[pʲ]
П (hard)	[p]
Р (soft)	[rʲ]
Р (hard)	[r]
С (soft)	[sʲ]
С (hard)	[s]
Т (soft)	[tʲ]
Т (hard)	[t]
Ф (soft)	[fʲ]
Ф (hard)	[f]
Х (soft)	[xʲ]
Х (hard)	[x]
Ц (always hard)	[ʦ]
Ч (mostly soft)	[ʧ]
Ш (hard)	[ʂ]
Щ (soft)	[ʃʲ]
Й (soft)	[jʲ]



- Přízvuk – v češtině je vždy přízvuk na první slabice



- Přízvuk – přízvuk v ruštině je pohyblivý, je velice důležitým distinktivním rysem  
-> př.: /o/ na první slabice před přízvukem se čte jako /a/, /o/ pod přízvukem se čte jako /o/ a /o/ v jakékoliv jiné pozici ve slově se čte jako něco mezi /o/ a /a/





- Intonace otázek – intonační vzestup na konci otázky

př.: „On to neudělal?“



- Intonace otázek – intonační vzestup je vždy na slově, které považujeme za nejdůležitější vzhledem k následující odpovědi (také jinak důraz může být na jakémkoliv slově)

př.: „Как тебя зовут?“

# Společné fonologické prvky v obou jazycích

- Souhlásková asimilace – realizace souhláskových fonémů je ovlivněna jejich okolím (poloha fonému ve slově může výrazně ovlivnit jeho akustickou podobu, aniž by došlo ke změně významu)
  - > v ruštině i češtině rozlišujeme znělé a neznělé souhlásky
  - > znělé souhlásky se na konci slov vyslovují nezněle, např. led [lɛt] - ledu [lɛdu] – to samé platí i v ruštině
  - > znělá souhláska ve slově před neznělou se mění na neznělou, např. „zastávka“, v ruštině „с друзьями“

Znělostní páry v češtině	
neznělé	znělé
[p]	[b]
[t]	[d]
[c]	[ɟ]
[k]	[g]
[f]	[v]
[s]	[z]
[ʃ]	[ʒ]
[x]	[ɦ], [ɣ]
[ts]	[dʒ]
[tʃ]	[dʒ]
[ř]	[r]



## Звонкие и глухие согласные звуки

Звонкие согласные звуки произносятся с голосом и шумом.

Глухие согласные звуки произносятся только с шумом.

### Парные согласные звуки

Звонкие	Глухие
[б] бант	[п] пар
[б'] бинт	[п'] перо
[в] вода	[ф] фара
[в'] вилка	[ф'] ферзь
[г] горох	[к] кот
[г'] гиря	[к'] кит
[д] дом	[т] тополь
[д'] дело	[т'] тётя
[ж] жизнь	[ш] шар
[з] зонт	[с] собака
[з'] зелень	[с'] север



### Непарные согласные звуки

Звонкие	Глухие
[й] зайка	
[л] лось	
[л'] лимон	[х] хомяк
[м] малыш	[х'] хек
[м'] мир	[ц] цапля
[н] нос	[ч'] чай
[н'] нектар	[щ'] щука
[р] роль	
[р'] рябина	

## Zdroje:

- František Čermák – *Jazyk a jazykověda – přehled a slovník* – ISBN: 978-80-246-1946-0
- Web The russian language -  
<http://therussianlanguage.weebly.com/phonologyphonetics.html>
- Web dic.academic.ru –  
<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1130452>
- Web Wikipedia –  
[https://en.wikipedia.org/wiki/Russian\\_phonology](https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_phonology)  
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Fonologie\\_%C4%8De%C5%A1tiny](https://cs.wikipedia.org/wiki/Fonologie_%C4%8De%C5%A1tiny)
- Video na stránce youtube.com –  
<https://www.youtube.com/watch?v=SVt1g5AG3-4>